

Working Paper. NO. 9.4.1398

اهمیت ارزشگذاری اقتصادی اکوسیستم‌های محیط زیستی

دکتر مرتضی تهامی پور زرنندی

دکتر یداله دادگر

عبدالرحمن بی‌ترس

امروزه توسعه پایدار یک ضرورت برای کشورهای مختلف جهان است و برخلاف الگوهای سنتی، رویکرد توسعه پایدار بر توسعه همه جوانب تأکید داشته و ملاحظات زیست‌محیطی یکی از ابعاد اساسی آن تلقی می‌شود. شناخت مناطق زیست‌محیطی برای دستیابی به توسعه پایدار یک ضرورت جهت ارائه طرح‌های مربوط به توسعه آن مناطق محسوب می‌شود. رویکرد توسعه پایدار مفهوم توسعه را معمولاً مترادف با حفاظت از منابع زیست‌محیطی می‌داند، از این رومحیط زیست یکی از مولفه‌های اصلی برای سیاست‌های کلان و پیش‌نیاز هر فعالیت کلان، سازگاری آن با محیط زیست است. در میان مناطق زیست‌محیطی، جنگل‌ها کالا و خدمات مصرفی و غیرمصرفی بسیاری ارائه می‌کنند که به رفاه انسان‌ها می‌افزاید. زیربنا و قدم اولیه هر حرکتی در راستای درک اهمیت یک اکوسیستم جنگلی، ارزشگذاری و برآورد ارزش پولی خدمات و منافع آن است. هدف از برآورد ارزش اکوسیستم‌های جنگلی؛ شناخت خدمات اکوسیستم‌های مذکور، اندازه‌گیری تأثیر این منابع بر رفاه جامعه، نشان دادن اهمیت جنگل‌ها به مدیران، ایجاد ارتباط بین سیاست‌های اقتصادی و منابع طبیعی و توقف تخریب و بهره‌برداری بی‌رویه از جنگل‌ها می‌باشد. مطالعاتی که در این زمینه انجام می‌شود شناخت جامعه را نسبت به ارتباط بین سیستم اقتصادی و اکولوژیکی گسترش می‌دهد که باعث می‌شود از سرعت رو به رشد نابودی جنگل‌ها کاسته شود یا حتی پایانی برای آن متصور شد. از سوی دیگر، اکوسیستم‌های جنگلی اصلی‌ترین سرمایه‌های اکوتوریسم هستند زیرا جنبه تفریحی یکی از عمده‌ترین کارکردهای این منابع می‌باشد. در همین راستا نظام‌های نوین اقتصادی به ارزشگذاری اکوسیستم‌های طبیعی و پتانسیل‌های گردشگری آن‌ها به‌منظور مدیریت صحیح این مناطق پرداخته‌اند. با مروری بر تحقیقات پیشین نیاز به مطالعات بیشتر ارزشگذاری اکوسیستم‌های جنگلی احساس می‌شود. همچنین با توجه به آنکه تاکنون هیچ تلاشی در جهت ارزشگذاری خدمات اکوسیستم جنگل پردانان شهرستان پیرانشهر صورت نگرفته است، این پایان نامه با عنوان «برآورد ارزش اقتصادی خدمات منطقه جنگلی - تفریحی پردانان شهرستان پیرانشهر» درصدد برآورد ارزش‌های مصرفی و غیرمصرفی جنگل مذکور در سال ۱۳۹۷ با استفاده از دو روش ارزشگذاری مشروط و هزینه سفر فرديبرآمد. نتایج پژوهش نشان داد که در روش اول هر فرد حاضر است برای حفاظت از کارکردهای پردانان حدود ۱۸ هزار تومان به ازای هر بازدید و سالیانه ۶۸ هزار تومان پرداخت کند و ارزش کل سالیانه این جنگل در سناریوهای گوناگون در دامنه ۱/۴ میلیارد الی ۲۱/۲۷ میلیارد تومان تخمین زده شد. همچنین در روش دوم، منفعت هر فرد به ازای هر بازدید از پردانان به‌طور متوسط حدود ۵۳ هزار تومان و ارزش کل سالیانه جنگل مذکور تحت سناریوهای مختلف در بازه ۴ میلیارد الی ۶۰/۴۷ میلیارد تومان برآورد گردید. بنابراین، جنگل پردانان سالیانه ارزش‌های مصرفی و غیرمصرفی ناشی از کارکردهای زیبایی‌نگری، تفریح و تفرج، تعدیل آب و هوا، زیستگاه حیات وحش، حفظ گونه‌های گیاهی مهم و کنترل سیلاب، به میزان ۵/۴ میلیارد الی ۸۱/۷۴ میلیارد تومان تولید می‌کند. پس با لحاظ منفعت فردی، هر نفر برای جنگل پردانان سالیانه حدود ۱۹۰ هزار تومان ارزش قائل است. همچنین هر خانوار پیرانشهری برای حفظ کارکردهای پردانان مایل است سالیانه ۳۴۰ هزار تومان پرداخت نماید. این برآوردها حاکی از ارزش بالای جنگل پردانان برای مردم منطقه و گردشگران مختلف است.

براساس نتایج به‌دست آمده، می‌توان پیشنهاداتی به نهادها و مسئولین ذیربط در راستای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و مدیریت بهینه جنگل پردانان ارائه کرد از جمله؛ جنگل پردانان سالیانه به‌طور متوسط حدود ۱/۴ میلیارد الی ۲۱/۲۷ میلیارد تومان ارزش حفاظتی خلق می‌کند، بنابراین به‌صرفه است اگر حداقل ۱/۴ میلیارد تومان برای اقدامات حفاظتی این جنگل هزینه صورت پذیرد. همچنین با توجه به ارزش تفریحی زیاد و در اولویت بودن کارکردهای گردشگری پردانان، این جنگل پتانسیل تبدیل شدن به یک منطقه ویژه گردشگری را دارد. لذا طرح‌های سرمایه‌گذاری برای احداث ملزومات گردشگری به میزان حداقل ۴ میلیارد تومان توجیه اقتصادی دارد و از این طریق برای مردم محلی اشتغال‌زایی می‌شود.

Working Paper. NO. 9.4.1398

از طرف دیگر، مهمترین عوامل موثر بر تشویق افراد برای سفر به پردانان نشان می‌دهد اگر درآمد ماهیانه افراد افزایش پیدا کند ارزش‌های بیشتری برای محیط زیست و تفریح خود قائل خواهند بود و تعداد سفرهای آنان به پردانان بیشتر خواهد شد، این فرآیند خود باعث افزایش درآمد جوامع محلی و آن نیز مجدداً موجب افزایش سفر به پردانان می‌گردد؛ ادامه این چرخه در نهایت سود خالص اجتماعی مثبت به بار می‌آورد. به علاوه، اگر اماکن تفریحی بیشتری در پیرانشهر دایر گردد از رغبت گردشگران به خاطر تک‌مکانی بودن سفرشان برای بازدید از پردانان کاسته نمی‌شود که این مورد با سرمایه‌گذاری و تأسیس زیرساخت‌ها در سایر مناطق طبیعی و تفریحی شهرستان میسر است. از این طریق هم گردشگری پردانان رونق می‌یابد و هم سلامت جسمانی و روانی افراد با سفر به طبیعت تأمین می‌گردد و باعث رشد شاخص‌های توسعه انسانی در منطقه می‌گردد. در این صورت نه تنها هزینه‌های سرمایه‌گذاری، با ورود گردشگران به پیرانشهر در میان‌مدت و طولانی‌مدت جبران خواهد شد بلکه در آینده سود اقتصادی چشمگیری به‌دنبال خواهد داشت.

عمده مشکلات پردانان مربوط به مشکلات بهداشتی و نبود امکانات تفریحی و رفاهی است، مثلاً عدم وجود اقامتگاه برای گردشگران غیرمحلی باعث می‌شود اقامت آن‌ها در پردانان کوتاه‌تر شود. با حل این مشکلات هم کارکردهای حفاظتی این جنگل بهتر خواهد شد و هم کارکرد تفریحی آن تقویت می‌گردد که با توجه به ارزش بالایی حاصل از هر دو روش، اجرای طرح‌های زیرساختی و برق‌رسانی به تفرجگاه پردانان و ایجاد خانه‌های بوم‌گردی در منطقه پردانان از لحاظ اقتصادی توجیه‌پذیر می‌باشد. بنابراین اگر سرمایه‌گذاران و متولیان این پروژه‌ها را تأمین مالی کنند مدت اقامت و تعداد گردشگر افزایش می‌یابد که نتیجه این اتفاق توسعه گردشگری و بوم‌گردی در منطقه پردانان و ایجاد بسیاری از مشاغل و به تبع آن رشد و توسعه بازارها در سطح شهرستان پیرانشهر خواهد بود. تمام موارد توصیه شده و فعالیت‌های سرمایه‌گذاری باید در کنار حفظ کارکردها و خدمات پردانان انجام گیرد و توسعه جنبه تفریحی اثر جانبی منفی برای سایر ارزش‌ها به‌دنبال نداشته باشد که این امر با نظارت نهادهای مربوطه امکان‌پذیر است تا با برنامه‌ریزی مناسب مانع از ورود گردشگر بیش از ظرفیت‌های پردانان شوند.

بنابراین اگر مطالعات ارزش‌گذاری اقتصادی اکوسیستم‌های جنگلی و آبی و نیز تالاب‌ها برای سایر نقاط کشور به‌خصوص منطقه آذربایجان غربی انجام پذیرد، ارزش ریالی اکوسیستم‌ها تعیین و زمینه ایجاد حسابداری سبز فراهم می‌گردد. به علاوه، براساس نتایج اینگونه مطالعات می‌توان طرح‌های توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری را تحلیل هزینه - فایده کرد و توجیه‌پذیری اقتصادی آن‌ها بررسی شود.